

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİNDE KASTAMONU'DA KURULAN CEMİYETLER

Dr. FARUK SÖYLEMEZ*

Millî Mücadele'nin başlangıcı olarak kabul edilen 19 Mayıs 1919 tarihinden itibaren, yurdun çeşitli yerlerinde olduğu gibi, Kastamonu ve çevresinde de, bu hareketi desteklemek amacıyla çeşitli cemiyetler kurulmuştur. Bu cemiyetlerin başta gelen amacı; halkın millî bilincini kuvvetlendirerek, Anadolu'da başlayan bağımsızlık hareketini madden ve manen desteklemelerini sağlamaktı.

Bu cemiyetler, yukarıda belirttiğimiz amaçlarının yanında, ileride bunların tüzüklerinde de görüleceği üzere, dejenerasyona uğramış toplumun değer yargılarını tekrar canlandırmak, özellikle gençlerin ahlâkî durumlarını yükseltmek ve onları vatana faydalı kişiler olarak yetiştirme görevini de üstlenmişlerdir. Şimdi kurulan bu cemiyetleri, kuruluş sırasına göre teker teker incelemeye çalışalım.

İNEBOLU GENÇLER MAHFİLİ (KLÜBÜ)

İnebolu Gençler Mahfili, azınlıkların taşkınlıkları ve bu taşkınlıkların sinirlere verdiği gerginlik sonucu doğmuştur. Mahfilin açılış amacı, gençlerin millî menfaatler etrafında toplanması ve diğer taraftan da azınlıklara karşı bir birlik oluşturması idi.

Mondros Mütarekesi'nin doğurduğu kötü sonuçları gören İnebolu gençleri, kahvelerde ve evlerdeki görüşmelerin faydasızlığını ve hatta zararlarını anlamışlardı. Çünkü evlerde yapılan toplantılar belli bir aşamadan öteye gidemiyordu. Gençlerin daha çok faydalı olabilmeleri için plânlı ve programlı olarak belli bir teşkilat çatısı altında toplanmaları zaruri idi. Bunun yanı sıra Pontusçulardan da çeşitli tehdit ve kışkırtmalar geliyordu.¹ Rum ve

* Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

1 Meselâ bu tehditlerden birisi; Boyacı, manifaturacı Danil'in manifaturacı Receb'e "Sizleri

Ermeni azınlıklar tarafından kendilerine yapılan bu haksız ve nankörce saldırılar karşısında İnebolu gençleri, harekete geçmişler ve İnebolu Gençler Mahfili'ni kurmuşlardır. Hüsnü Açıksöz, bu cemiyetin 27 Temmuz 1919'da kurulduğunu belirtmektedir.² Aynı şekilde 15 Haziran 1919 Kastamonu'da "Açıksöz Gazetesi" de, azınlıkların Kastamonu'da Türkler'e karşı yaptıkları taşkınlıklara karşı, Türk halkını bunlara karşı uyanık tutmak ve Millî Mücadele'yi desteklemek amacıyla yaygın hayatına başlamıştı.³

a) İnebolu Gençler Mahfili'nin Kurucuları

Bu cemiyetin kurucularının kimisi ticaret idadisinde, kimisi de serbest meslekte çalışan gençlerdi. Tesbit edebildiğimiz kurucularından başlıcaları şunlardı:

Mustafa Selim, Mustafa Nuri, Asker Mustafa, Mustafa Fehmi, Mustafa Sıtkı, Reji Müdürü Mustafa Cemal Azmi, Tapucu Kamil, Ahmet Hamdi, Şevket Ahmet Faik, Fotoğrafçı Recep, Manifaturacı Recep, Muallim Şükrü, Rizeli Abdullah, Baytar Sadık, Muallim Lâtif, Altıkulaç Mehmet, Trabzonlu Remzi, Kemâl, Cebeci Sabri, İbrahim, Alaeddin, Muallim Mehmet.⁴

Bu gençlerden bazıları Mütareke'den sonra şimdiki belediye binası olan, eski medresenin reis odasında gizlice toplanıyorlardı. Bundan haberdâr olan Yüzbaşı Osman Nuri, bu fedakâr gençlere yardım ederek⁵ eski İttihat ve Terakki binasının tutulmasını sağladı. İlk önce bu binada "İnebolu Gençler Mahfili" adı ile işe başladılar. Önceleri maksatlarını gizleyen ve siyasetten bahsetmeyen gençler, bu canlılıkları yerli Rumların gözlerinden kaçmamıştı. Rumlar bu cemiyeti dağıtmak için gizlice İngilizlere, patrikhaneye hatta İnebolu Kaymakamlığı'na ve Kastamonu Valiliği'ne yaptıkları ihbar üzerine tahkikat açılarak, cemiyetin yönetim kurulu üyeleri iki defa kaymakamlığa gelen İngiliz Komiseri'nin sorgularına maruz kalmışlardı.⁶

imha edeceğiz, Pontus Krallığını kuracağız" şeklindeki sözleriydi. Bkz. Nurettin Peker, 1918-1923 İstiklâl Savaşının Vesika ve Resimleri, İnönü, Sakarya, Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havâlisi Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar, İstanbul 1955, s. 44.

2 Hüsnü Açıksöz, İstiklâl Harbinde Kastamonu, Kastamonu Vilâyet Matbaası, Kastamonu, 1933, s. 78.

3 Fazla bilgi için bkz. Faruk Söylemez, "Millî Mücadele'de Kastamonu Basını", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Dergisi Atatürk Yolu, C. 3, sayı: 12, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1993, s. 411 vd.

4 Nurettin Peker, a.g.e., s. 45.

5 Fevziye Abdullah Tansel, "Memleketimizde Gençler İçin Kurulan İlk Demekler, Gazeteler ve Dergiler (1913-1920)", Belleten, c. LI (Nisan 1987), Sayı 199, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s. 293

6 Nurettin Peker, a.g.e., s. 45.

Gençler bütün bu zorluklara karşın faaliyetlerine devam ederek teşkilatlarını genişletmişlerdi. İçinde buldukları maddî imkânsızlıkların yanında, toplantılarını yapacak doğru dürüst bir binalarının olmayışı, gençlerin işlerini güçleştirmişti. Bütün bunlara ilâveten, sık sık takibe uğramaları ve kendilerine baskı yapılması, çalışma şartlarını daha da zorlaştırmakta idi.

b) İnebolu Gençler Mahfilinin Tüzüğü

1- Çevrenin kültür düzeyi göz önüne alınarak ve siyasetten bahsetmeksiz memlekete millî terbiyeyi, tarih ve sosyal bilgiyi öğretmek. Bu amaçla halkın kendi örf ve ananelerini tanımaları, tarihlerinden haberdâr olmaları temin edilmiş olacaktır. Çünkü geçmişini bilmeyen milletler geleceğine yön veremezler. Bu faaliyetler yapılırken çevredeki ilim adamları ile de sıkı münasebet kurulmalıdır.

2- Cemiyet bu gayesine ulaşmak için bütün gayreti ile çalışacaktır. Bu çalışmalar arasında dergi ve gazete yayınlamak, konferanslar vermek, gece okulları açarak ders vermek, kitap yazmak, fakir fukara ve şehit çocuklarını yedirip içirerek onların bir meslek sahibi olmalarına yardımcı olmak. Ayrıca dinî ve millî örfümüze hiç yakışmayan dilenciliği ortadan kaldırmaya çalışmak gibi faaliyetleri sayabiliriz.

3- Halk arasında geçmişteki büyüklerimizden örnekler vererek, büyüklere saygı küçüklere sevgi düsturunu anlatmak, unutulmaya yüz tutmuş millî geleneklerimizi ve sanatlarımızı tekrar canlandırmak için gerekli çalışmaları yapmak.

4- Fakir çocuklarını okutturmak, kalem, defter, kitap, elbise gibi ihtiyaçlarını temin etmek.

5- Halkı mübârek gün ve gecelere saygı duymaya teşvik etmek, bu konuda ilgisizliği görülen kişileri bilinçlendirmek ve ikaz etmek, halkı toplantı ve vaazlara alıştırmak, cami ve kabristan gibi yerlerin korunması için gerekli teşebbüslerde bulunmak.

6- Halk arasında ihtikâr, ihtiras ve şahsî çıkarıcılık gibi kötü huyları ortadan kaldırmaya çalışmak.

7- Düğünlerde güzel âdetlerimizi muhafazaya çalışmak, bunun yanında kötü alışkanlıkları ve lüzumsuz masrafları ortadan kaldırmaya çalışmak.

8- İçkinin maddî ve manevî zararlarını anlatarak, halkı bu zararlı

maddeden vazgeçirmeye çalışmak.⁷

Yukarıda maddeler halinde sıraladığımız tüzükten iki önemli sonuç çıkarıyoruz: Bunlardan birincisi; Millî Mücadele döneminde, halkın ahlâkî bir çöküntü ile karşı karşıya bulunduğu, buna bağlı olarak millî ve manevî değerlerini unutmaya yüz tuttuğu, halk arasında birtakım kötü alışkanlıkların yaygınlaştığı görülmektedir.

İkinci olarak; vatanın kurtuluşu ve milletin bağımsızlığı için kurulan bu cemiyetin, Türk millî kültürünü kendisine ilke edinmiş olmasıdır. Millî ve manevî değerlerimizden hareketle halkı, geçmişteki şanlı günlere kavuşturmayı amaçladığı görülmektedir. İşte bu mukaddes amaç uğrunadır ki; İnebolu Gençler Mahfili'ni kuran gençler hiçbir maddî menfaat beklemeden milleti uğrunda cansiperâne çalışmaktan bir an bile geri durmamışlardır.

KASTAMONU MÜDAFAA-İ HUKUK HANIMLAR CEMİYETİ VE HANIMLARIN ÇALIŞMALARI

Millî Mücadele'de Kastamonu erkeği kadar kadını da gerekli fedakârlıkları göstermiştir. Vatan ve millet söz konusu olunca, Kastamonu kadını erkeğini geride bırakacak kadar yiğitlik ve kahramanlık örnekleri göstermiştir. Kurtuluş Savaşı'nda sırtında top mermisi, kucagında çocuğunu taşıyarak hizmet eden Anadolu kadınının en güzel örneklerini Kastamonu kadını vermiştir. Bunlardan bir örnek vermek gerekirse; şu anda Kastamonu'nun Seydiler ilçesinde adına bir anıt dikilen ve bir caddeye adı verilen ve yine Kastamonu Hükümet Konağı önündeki parkta anıtı dikilen "Şerife Bacı" vatanın kurtuluşu için cepheye mermi yetiştirebilmek amacıyla kağnısı ile İnebolu'dan Ankara'ya doğru ilerlerken kışın soğuşunda yolda donarak şehit olmuştur.

a) Cemiyetin Kuruluşu ve Kurucuları

Milliyetperver ve vatansever Kastamonulu hanımlar çalışmalarını daha plânlı sürdürebilmek için derhal bir cemiyet kurmuşlardır. Bu sayede seslerini İtilâf Devletleri yetkililerine duyurabilmişlerdir. Bunun yanında çeşitli toplantı ve mitingler düzenleyerek yetkili mercilere telgraflar çekmişlerdir. Cemiyetin ilk kurucuları şunlardır:

Birinci Başkan: Mevlevî Şeyhi Amil Çelebi'nin eşi,

7 Nurettin Peker, a.g.e., s. 45.

İkinci Başkan: Polis Müdürü Halil Bey'in eşi,

Umumî Kâtip: Sıhhiye Müdürü Dr. Ferruh Bey'in eşi,

Muhasip ve Kâtip: Reji Müdürü Ömer Bey'in eşi,

Üye: Vali Vekili Defterdâr Ferit Bey'in eşi,

Üye: İzbelioğlu Eşi Hafız Hanım,

Üye: Maarif Müdürü Talat Bey'in eşi,

Üye: Müdafaa-i Hukuk Reisi Ziyaettin Efendi'nin eşi⁸.

b) Hanımların Yaptıkları Çalışmalar

Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Hanımlar Cemiyeti teşekkül ettikten sonra, hanımlar Millî Mücadele ile ilgili çalışmalarına başlamışlardır. 1919 yılının Ekim ayında Kastamonulu hanımlar Kız Öğretmen Okulu bahçesinde bir toplantı düzenleyerek, Mondros Mütarekesi'nden bu yana Türk Milleti'nin maruz kaldığı haksızlıklar dile getirilmiş, ayrıca hilâfet ve sadaret makamlarına yapılan bu haksızlıkların durdurulması için gerekenin yapılmasını istemişlerdir. Ayrıca İngiltere, İtalya Kraliçeleri ile Madam Vilson'a işgal edilen Türk toprakları; İzmir, Antep, Maraş ve Urfa'nın işgallerini protesto eden telgraflar çekmişlerdir.⁹

Gayet büyük bir miting düzenlenmiş ve bu mitingde çeşitli nutuklar irad edilmiştir. Açıksöz Gazetesi'nin 14 Aralık 1919 (1335) tarih ve 25. sayısında nakledildiğine göre hanımlar arasında Zekiye Hanım bir konuşma yapmıştır. Zekiye Hanım, konuşmasının başında Türk Milleti'nin matemini dile getirmiş ve işine geldikleri zaman hak ve adaleti dillerinden düşürmeyen Avrupalıların, milletimize revâ gördükleri haksızlıklardan bahsetmiştir.

Zekiye Hanım'ın Aralık 1919'da Avrupalılarla ilgili olarak dile getirdiği hususlar günümüzde de aynen geçerli değil midir? Avrupa'nın ortasında her türlü zulüm ve vahşetle karşı karşıya kalmış bir Bosna-Hersek ve her gün hâlâ insan haklarından bahseden Avrupalılar, mesele Türkiye'nin içişlerine karışmak olunca insan haklarının bir numaralı savunucusu olan Avrupalı politikacılar, Türklere veya Müslümanlara yapılan her türlü haksızlık karşısında susmuşlardır.

Zekiye Hanım konuşmasına devamla İzmir'in Yunanlılar tarafından

8 Nurettin Peker, a.g.e., s. 102.

9 Açıksöz Gazetesi, 14 Aralık 1919, sayı: 25.

vahşice işgalini ve İzmirli vatandaşlarımızın maruz kaldıkları haksızlık ve katliamlardan bahsetmiştir. Antep ve Maraş'ın durumunu da ortaya koyduktan sonra Zekiye Hanım, Kastamonululara hitaben; milletimize yapılan bu haksızlık ve zulümler karşısında susmayacaklarını, kalplerindeki imanlarına ve kendilerini yaratan Allah'ına güvenerek, canla başla mücadele vereceklerini söylemiştir.

Daha sonra Zekiye Hanım edebî bir dille İtilâf Devletleri temsilcilerinin eşlerine telgrafla müracaat edeceklerini buna rağmen yapılan bu haksızlıklar devam ederse hanımlar olarak evlâtları ile aynı saflarda çarpışıp, şerefle şehâdet şerbetini içerek, kanlarını evlâtlarının kanlarına karıştırmaktan gurur duyacaklarını belirtmiştir.¹⁰

Kastamonu Müdafaa-i Hukuk Hanımlar Cemiyeti'nin kuruluş ve çalışmalarına değindikten sonra şimdi de, Kastamonulu hanımların gösterdikleri kişisel fedakârlıklara birkaç örnek vermek istiyoruz.

Lisede hanımlar bir müsamere veriyorlar. Bu müsamerede vatanın düşmüş olduğu felâketler iyice tasvir ediliyordu. Bu sırada çok derin bir duyguya kapılan hanımlardan bazıları altın saatlerini ve küpelerini Hilâl-i Ahmer (Kızılay)'e bağışlamışlardı.

Hilâl-i Ahmer Kadınlar Şubesi Kızokulu (Riyâzü'l-Benât)'nda bir sergi düzenlemişti. Bu okulun her odası eşya ile dolmuştu. Gösterilen eşyalar arasında iki yırtık gömlek vardı. Açıksöz Gazetesi başyazarı Hüsnü Açıksöz, bunların burada gösterilmesi sebebini sorunca, şu cevabı aldı:

"Bunların maddi kıymeti değil, manevi kıymeti büyüktür. Geçen gün hiçbir şeyi olmayan ihtiyar bir kadın sergiyi ziyarete geldi. Baktı, baktı ve koştu. Bu iki gömleği getirdi. Biz biliyoruz ki; bu biçarenin bu iki yırtık gömlekten başka verecek bir şeyi yoktur."¹¹

Kastamonulu kadınlardan ilginç bir kahramanlık örneği de şöyledir: Bir gün Muhittin Paşa'ya bir dilekçe verilir. Bu dilekçeyi veren bir kadındır. Dilekçesinde, vatanımız ve millî varlığımıza kasteden düşmanın kirli ayaklarını bu topraklar üzerinde görmek istemediğini, kendisini de erkek soydaşları ile cepheye çarpışmak istediğini ve cepheye gönderilmesi arzusunun kabulünü Muhittin Paşa'dan istemektedir.¹²

10 Açıksöz Gazetesi, 14 Aralık 1919, Sayı: 25.

11 Hüsnü Açıksöz, *İstiklâl Harbinde Kastamonu*, s. 103.

12 Hüsnü Açıksöz, *a.g.e.*, s. 103.

İşte milleti ve vatani uğrunda canını seve seve feda etmek isteyen bir ana. Bunun içindir ki; tarihin her devrinde, Türk toplumu arasında kadının daima müstesna bir yeri olmuştur. İşte bu yüzdendir ki; ana denilince akla daima saygı duyulan, eli öpülen bir hanımefendi gelir. Cepheye gitmek isteyen elleri nasırlı bir köylü kadını. Fakat şehir kadını da ondan geri kalmamış ve o da kendi imkânları doğrultusunda nice fedakârlıklarda bulunmuştur. Şöyle ki:

Kastamonu'da Tephirhane memuru Ziya Efendi'nin kızı Hatice Hanım'ın düğünü vardı. Hatice Hanım'ın ailesi fakirdi ama, ne de olsa evlenme işinde eni boyu hesaplanmaz, gerekli para tedârik edilerek, geline bir gelinlik alınır. Fakat Hatice Hanım; gelinliğin satılmasını ve bedelinin Hilâl-i Ahmer'e bağışlanmasını ister. Sağdan soldan itirazlar başlar, gelinliksiz düğün olamayacağını söylerlerse de, Hatice Hanım kabul etmez ve bir basma entari ile gelin olmayı tercih eder. Cepheye bu kadar kan akıp dururken, Kastamonu kadını süslü gelinlik giyip gelin olamazdı. Nihayet gelinlik otuz liraya satılır ve bu para Hilâl-i Ahmer'e verilir. Hatice hanım da basmadan bir entari ile gelin olur.

KASTAMONU MUALLİMLER CEMİYETİ

Millî Mücadele döneminde Kastamonu'da kurulan cemiyetlerden birisi de "Kastamonu Muallimler Cemiyeti"dir. Kastamonu Maarif Müdürü Talat Bey'in başkanlığında kurulan bu cemiyet, 16 Kasım 1919'da çalışmalarına başladı.¹³

Cemiyetin kuruluş amacı; millî istiklâlin sağlanması ve arkadaşlar arasında dostluk ve arkadaşlığın güçlenmesi olarak belirlenmiştir.¹⁴

Muallimler Cemiyeti'nin önceleri Gençler Klübü ile herhangi bir bağı yoktu. Kendi başına halkı aydınlatmaya çalışıyordu, fakat daha sonraları Gençler Klübü ile el ele vererek aynı ülkü etrafında toplandılar. Bu cemiyet çeşitli konferanslar düzenleyerek, çalışmalarını özellikle ilmî sahada yürütmüştür.

KASTAMONU GENÇLER MAHFİLİ (KLÜBÜ)

a) Mahfil'in Kuruluşu

Kastamonulu gençler İstiklâl Savaşı'na katkıda bulunmak için önceleri

13 Hüsnü Açıksöz, a.g.e., s. 79.

14 Aynı yer.

Açıksöz Gazetesi idarehanesinde toplanıyorlardı. Burada ne yapılabileceği konusunda kendi aralarında tartışarak karar veriyorlardı. Bu vatansever gençler 2 Temmuz 1919'da "İhtiyat Zabıtları Şubesi"¹⁵ adı ile bir dernek kurdular. Bu dernek 2 Temmuz 1919'da Açıksöz Gazetesi idarehanesinde kurulmuştu.¹⁶ Ancak burada da yeterli çalışma imkânı bulamıyorlardı. Bir müddet böyle devam ettikten sonra, Dâru'l-Kura Medresesi'nin üst katındaki büyük odada 17 Şubat 1920'de "Kastamonu Gençler Mahfili" adı ile bir klüp kurdular. Gençler Mahfili dönemin Kastamonu ve Havalisi Kumandanı Osman Bey'in yardımı ve desteği ile kurulmuştu.¹⁷

Gençler Klübü'nün ilk başkanı Kara Hüseyinzâde Abidin Bey'dir. Vali Cemal Bey ise, klübün fahri başkanı idi. Vali Cemal Bey, her fırsatta klübe gelir, elinden gelen her türlü yardımı yapardı. Klüp, kısa zamanda bütün Kastamonu gençliğini içine alacak kadar genişlemişti. Gençler akşamları bir coşku içinde klübe doluyorlar, savaşın durumunu görüşüyorlardı. Aralarında öyle bir samimiyet vardı ki; sanki hepsi aynı cesette ayrı ayrı ruhlar idi.¹⁸ Hiçbirisi kendi menfaati nedir bilmez, sadece vatan ve milleti için elinden gelen gayreti gösterirdi.

b) Mahfil'in Çalışmaları

Kastamonu Gençler Mahfili üyeleri, yukarıda saydığımız bütün bu güzel hasletlerinin yanında, birçok görevleri de yerine getiriyorlardı. Bu gençler içeride bulunan hainleri tesbit edip, ilgili makamlara bildiriyorlardı. Ayrıca bazı menfaatperestler, Millî Mücadele için toplanan paralar için kendilerine az miktarlar yazdırmışlardı. Gençler bu ve benzeri durumları Vali Cemal Bey'e haber vererek, meydana gelebilecek haksızlık ve düzensizlikleri önlemiş oluyorlardı.¹⁹ Velhâsıl memleketin hangi meselesi olursa olsun, gençler bizzat ilgileniyor, çareler arıyor ve çözüm yolları bulmaya çalışıyorlardı.

Gençler klübü üyeleri aynı zamanda askerî işlerde de çalışıyorlardı. Yapılan "Cuma Talimleri"nde bu gençler "Takım Zabiti" olarak görev alıyorlardı. Bazı geceler kahvehanelere gider, halkla konuşur, savaşla ilgili konu-

15 Kastamonu İhtiyat Zabıtları Şubesi'nden önce İstanbul'da "İhtiyat Zabıtları Te'avün Cemiyeti" adıyla bir cemiyet kurulmuştu. Bkz. Fevziye Abdullah Tansel, a.g.m., 6 numaralı dipnot.

16 Hüsnü Açıksöz, a.g.e., s. 78.

17 Hüsnü Açıksöz, a.g.e., s. 66-67.

18 Hüsnü Açıksöz, a.g.e., s. 68.

19 Hüsnü Açıksöz, a.g.e., s. 66.

ları görüşürlerdi. Ayrıca Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nde sekiz-on genç görevlendirilmişti. Bu gençler askerler için alınmış elbise, kaput, çamaşır ve sair eşyayı birer birer teslim alıp, yine aynı şekilde teslim ediyorlardı.²⁰ Bütün bunların yanında kulüp üyeleri kendi aralarında daima bir birlik ve beraberlik içinde bulunmuşlardır.

Bu gençler, kuru kuruya bir kalabalık da değillerdi. Daima kitap okur, bilgilerini her geçen gün arttırmaya çalışırlardı. Bu amaçla her üye elinde bulunan kitapları klübe getirir, arkadaşlarının da bu kitaplardan faydalanmalarını sağlardı.²¹ Yine bu cümleden olarak gençlerin yaptıkları çalışmaların en önemlilerinden birisi de; düzenledikleri çeşitli konferanslardı. Bu konferanslar sayesinde, halkın kültür düzeyi yükseltilmeye çalışılmıştır. Kurtuluş Savaşı hakkında bilgiler verilerek halkın daha fazla katkıda bulunması sağlanmıştır.

Bu konferansların ilki, Sevr Antlaşması'nı protesto amacıyla verilmiştir. Bununla ilgili olarak Açığsöz Gazetesi'nin 13 Kasım 1920 tarihli 96. sayısında şöyle bir haber yer almakta idi:

"Bu salı gecesi Gençler Klübü'nde İstiklâl Mahkemesi azasından Tevfik Rüştü beyefendi tarafından Sulh Muahedesi hakkında bir konferans verilmiştir. Sulh Antlaşması'nın millî hayatımızı tamamen mahvetmeye matuf olan maddeleri, canlı birer misalle dinleyenlerin gözleri önüne serilmiş, yüzlerce hazırın tarafından sulh paçavrası nefretle yâd olunmuştur. Konferansa ekâbir-i memurînden bazıları ile Muhittin Paşa hazretleri de teşrif etmişlerdir."²²

Gazete devamla, bu cuma da Mehmet Cemal Bey tarafından "Hayat-ı Esaret ve İngiliz Hıyâneti" konulu bir konferans verileceğini bildirmektedir.²³

Kısaca; Kurtuluş Savaşı'nda, Kastamonu Gençler Klübü inkılâbın öz bir varlığı idi. İstiklâl Savaşı'nın her alanda desteği olan bu yuva, samimî ruhların, yekpare kalplerin birleştiği bir yerd. Kurtuluş Savaşı'nda Kastamonu'yu hatırlarken Gençler Mahfili'ni ve onun fedakâr ve inkılâpçı üyelerini sonsuz saygılarla anmak gerekir.

20 Açığsöz Gazetesi, 27 Mayıs 1920, Sayı: 49.

21 Hüsnü Açığsöz, a.g.e., s. 73.

22 Açığsöz Gazetesi, 13 Kasım 1920, sayı: 96.

23 Aynı yer.

KASTAMONU MÜDAFAA-İ HUKUK CEMİYETİ

Kastamonu, 16 Eylül 1920'de Kuvâ-yı Milliye ile birleşti. Bu tarihten itibaren Kastamonu Müdafaa-İ Hukuk Cemiyeti de kurulmuş oldu.²⁴ Öncelikle şunu söylemek gerekir ki; kurulan her millî cemiyet gibi, Kastamonu Müdafaa-İ Hukuk Cemiyeti de, Millî Mücadele'ye büyük katkılarda bulunmuştur. Çünkü halk, ne kadar fedakâr olursa olsun, herhangi bir teşkilâtlanma olmadan kesin bir başarıya ulaşamaz. Kastamonu'da da çalışmaların düzenli olarak sürdürülebilmesi için bu cemiyete mutlaka ihtiyaç vardı.

Müdafaa-İ Hukuk Cemiyeti, ilk önce Daru'l-Kurra Medresesi denilen daha sonra Halk Fırkası bahçesine dahil edilen medresenin alt katının bir odasında toplantılarını yapıyorlardı. Daha sonra Ballızkâde Şemsettin Bey'in Halk Fırkası Caddesindeki evi tutuldu ve orada faaliyetlere devam edildi.²⁵

a) Kastamonu Müdafaa-İ Hukuk Cemiyeti'nin Kurucuları

Kastamonu Müdafaa-İ Hukuk Cemiyeti'nin idare heyeti şu şahıslardan oluşuyordu:

Başkan: Şeyh Ziyaettin Efendi

İkinci Başkan: Eski mebuslardan Hoca Şükrü Efendi

Üyeler: Fazıl oğlu Besim, Hukuk Mahkemesi Başkanı Yusuf Ziya, Ule-madan Hacı Mümin, Tavukçuoğlu Ahmet, Akdoğanlıoğlu Mehmet Ali, Memleket Hastanesi Operatörü Ali Bey, Mülazımülevvel Şevket, Jandarma Mülazımülevvel Remzi Bey.²⁶

Ayrıca Kastamonu Müdafaa-İ Hukuk Cemiyeti'nin kurucuları arasında Açıksöz Gazetesi sahibi Hamdi (Çelen) Bey de vardı.

b) Cemiyetin Çalışmaları

Kastamonu Müdafaa-İ Hukuk Cemiyeti, kurulduğu günlerde en çok miting ve işgalleri protestolarla meşgul oluyordu. Bu cemiyetin üyeleri zaman zaman değişmekle beraber, cemiyetin başkanı Ziyaettin Efendi, cemiyetin düzenli çalışması için elinden gelen gayreti göstermiştir. Ayrıca Gazzezzâde Mehmet, Akdoğanlızâde Mehmet Ali ve Açıksöz Gazetesi sahibi Hamdi Bey bu cemiyetin kurulduğu günden sonuna kadar üyeliklerinde sebat etmişler ve üzerlerine düşen her işi hakkı ile yapmışlardır.²⁷

24 Hüsnü Açıksöz, a.g.e., s. 61.

25 Hüsnü Açıksöz, a.g.e., s. 61.

26 Nurettin Peker, a.g.e., s. 93.

27 Hüsnü Açıksöz, a.g.e., s. 61.

Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri daha sonra Gençler Klübü üyeleri ile işbirliği yaparak, hizmet alanlarını genişletmişlerdir. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin hizmetlerinden en önemlisi; orduya ve Kastamonu'dan geçen çeşitli kişilere yaptıkları yardımlardır. Bu cümleden olarak, cephede savaşacak askerin giydirilmesi konusunda Müdafaa-i Hukuk, biri Sedat Bey diğeri Altiğazâdeler vasıtası ile olmak üzere iki parti elbise getirtmiştir. Bu elbise arasında onbin kadar asker elbisesi ve kaput bezi vardı. Getirilen bu elbise Ankara'daki ordu levazım dairesine gönderilmiştir. Bütün bu elbisenin parası ise Kastamonulular tarafından ödeniyordu. Organizesini ise Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti yapıyordu.

Şüphesiz Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti sadece para ve levazımatla uğraşmıyordu. Bir yandan para ve eşya temin ederken, diğer yandan da çeşitli mitingler düzenliyordu. Bu mitingler sayesinde halk, düşman tarafından işgal edilen yerlerden haberdâr edilerek, halkın dikkati çekiliyordu. Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti 5 Ağustos 1920 tarih ve 68 numaralı Açığsöz Gazetesi'ne bir bildiri veriyordu. Bildirisine, besmele, birlik, beraberlik ve düşmana karşı hazırlık yapmanın gerekliliğinden bahseden iki ayetle başlamıştır. Daha sonra devamla halkın Cuma günü Olukbaşı'nda toplanacaklarını, herkesin birbiriyle tanışıp, birbirlerine sevgi ile bağlanacaklarını, ayrıca düşmana karşı kuvvet hazırlamak için hep birlikte kararlar hazırlayacaklarını belirtmişlerdir. Bildirisinde; vatanın yer yer düşman tarafından işgal edildiğini, bu işgaller karşısında Kastamonu halkının oturup bekleyemeyeceklerini, ellerinden gelen fedakârlığı göstermek zorunda olduklarını belirtmiştir. Düşman tâ içlerimize sokulmuş, İslâmın işgal edilmemiş son beldesi olan güzel Anadolumuzun düşmana çiğnetilemeyeceği, mabetlerimizin düşman tarafından yıkılıp yakılmasına asla izin verilmeyeceğini, bunun için tembel tembel oturmak yerine, canla başla çalışılmalıdır. Dünyanın en kötü durumunun, düşmanın boyunduruğu altında yaşamak olduğunu, hatta bunun ölümden daha şiddetli olduğu vurgulanmıştır. Çünkü düşman esareti altına aldığı milletleri hayvan gibi kendi hesabına çalıştırır. Mazlum milletlerin durumu ortada. İşte bu duruma düşmemek için, daha fırsat elde iken, daha düşman yurdu tamamen istilâ etmemişken hazırlanmak, dağılık kuvvetleri bir araya toplamak gereklidir. Ayrıca toplanan bu kuvvetlere talim yaptırarak tanzim etmek gerekir.²⁸

28 Açığsöz Gazetesi, 5 Ağustos 1920, sayı: 68.

Bildirinin son kısmında ise, Kastamonu'da binlerce, onbinlerce gencin bulunduğu, bunların toplanarak ayrıca kaza ve köylerdeki gençleri de toplayıp, bunlara katmak suretiyle düşmana karşı muntazam bir kuvvetin hazırlanmış olacağı belirtiliyordu. Bu gençler cuma günleri eğitime tabi tutulacak, eğitimleri tamamlandıktan sonra da cepheye gönderileceklerdir. Bu nedenle halkın cuma günleri dükkanlarını kapatarak, bu eğitimle meşgul olmaları gerektiği belirtilmiştir.²⁹ Ayrıca, eğer bu çalışmalar düzenli bir biçimde yürütülürse bütün savaşlarda şöhret yapan Kastamonulular vatanın savunması için mükemmel bir ordu meydana getirecekler ve bunu bütün cihana duyuracaklardır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Kastamonu işgal bölgesi olmamasına rağmen, Türk vatanını bir bütün olarak gören Kastamonu halkı, vatanın bütünlüğü ve milletin bağımsızlığı uğruna her türlü fedakârlığı göstermiştir. Kadını, erkeği, çocuğu ve yaşlısı ile herkes üzerine düşeni yerine getirmiştir. Aynı zamanda "Kuvâ-yı Milliye"yi desteklemek amacıyla kurulan cemiyetler, gerek halkın aydınlatılmasında, gerekse asker ve mühimmât temininde büyük çabaların kaynağı olmuşlardır. Kurtuluş Savaşı'nda İstanbul'dan Anadolu'ya geçmek isteyen devlet erkânı ve İstanbul'dan gönderilen silâhlar, büyük bir stratejik öneme haiz olan İnebolu yoluyla, Kastamonu-İlgaz güzergâhını takip ederek Ankara'ya ulaşmıştır. İşte İnebolu Limanı'na gelen kişiler ve silâh gibi savaş mühimmatının Ankara'ya ulaşmasında hep bu cemiyet üyelerinin cansiperâne çalışmaları sayesinde olmuştur.

²⁹ Aynı yer.